

HISTORIA NAUKI PRAWA KANONICZNEGO

Historia nauk prawnych cieszy się w ostatnich czasach wielkimi względami badaczy¹. Szczególne zainteresowanie budzą te nauki, które posiadają starą, wielowieczną i bogatą tradycję i tak jest np. z prawem kanonicznym.

W drugiej połowie zeszłego stulecia dwaj kanoniści Friedrich M a a s s e n i Johann Friedrich von S c h u l t e zajęli się badaniem historii źródeł i literatury prawa kanonicznego. Prace ich miały epokowe znaczenie².

Czas bezpośrednio po ogłoszeniu Kodeksu prawa kanonicznego nie sprzyjał dalszym badaniom w tym kierunku, uwaga bowiem i praca kanonistów została skupiona powszechnie na nowym Kodeksie. Dopiero konstytucja apostolska o studiach *Deus scientiarum Dominus* z dnia 24 maja 1931 roku, a dokładnie Kongregacja seminariów i studiów uniwersyteckich w dniu 12 czerwca tego samego roku w swoim zarządzeniu, wprowadzającym w życie przytoczoną konstytucję, zwróciła uwagę na tę dziedzinę studiów i nakazała na wydziałach prawa kanonicznego obok wykładów z historii źródeł i instytucji osobne wykłady z historii nauki prawa kanonicznego, przez co

¹ Zob. E n g e l m a n n W., *Die Wiedergeburt der Rechtskultur in Italien durch die wissenschaftliche Lehre*, Leipzig 1938; H. R. v. S r b i k, *Geist und Geschichte vom deutschen Humanismus bis zur Gegenwart*, 2 Bände, München-Salzburg 1950-51; W o l f E., *Grosse Rechtsdenker der deutschen Geistesgeschichte*, 3 Aufl., Tübingen 1951; K u n k e l W., *Herkunft und soziale Stellung der römischen Juristen*, Weimar 1952.

² Tak ocenił między innymi słynny lipski historyk prawa Rudolph S o h m w swoim studium pt.: *Kirchenrecht*, ogłoszonym w pracy zbiorowej: *Die Deutschen Universitäten*, hg. von W. Lexis, 1 Band, Berlin 1893, str. 395.

podniosła wymienioną dziedzinę studiów do roli samodzielnego przedmiotu³.

Już H. J. C i c o g n a n i w swym podręczniku pt.: *Jus Canonicum primo studii anno, Romae 1925*⁴ oraz A. Van H o v e w *Prolegomena, Mechliniae-Romae 1928* uwzględnił ten przedmiot, przy czym Van Hove w swej pracy osobną całą część poświęcił historii nauki prawa kanonicznego⁵.

Następnie Ivo A. Z e i g e r S. J. wydał zwięzłe i jasno napisane kompendium pt.: *Historia iuris canonici. Vol. I. De historia fontium et scientiae iuris canonici, Romae 1939*. Choć autor pisze w przedmowie, że wydaje swoją pracę, aby uczynić zadość przepisom konstytucji apostolskiej *Deus scientiarum Dominus*, to jednak o historii źródeł i historii nauki prawa kanonicznego traktuje razem — per modum unius⁶.

Z kolei ukazała się praca: Bertrandus K u r t s c h e i d OFM — Felix Antonius W i l c h e s OFM, *Historia iuris canonici. Tomus I: Historia fontium et scientiae iuris canonici, Romae 1943*, w której historia nauki prawa kanonicznego zajęła poczesne miejsce⁷. Kurtscheid opracował tylko część dzieła, mianowicie do soboru trydenckiego, w roku 1941 śmierć przerwała mu pracę. Okres od 16 wieku do czasów ostatnich pokrótce przedstawił Wilches. Kurtscheid za życia nie myślał o wydaniu drukiem swoich skryptów z historii źródeł i nauki prawa kanonicznego. Po jego śmierci jednak skrypty zostały ogłoszone, niestety w formie dosyć niedbałej, czym oczywiście wielkiemu uczonemu oddano wątpliwą przysługę. Poza tym przedstawienie kanonistyki z ostatnich czasów obejmuje zaledwie suche wyliczenie znaczniejszych kanonistów i ich prac.

Wreszcie Van H o v e w drugim wydaniu swych *Prolegomena* w IV części zatytułowanej: *De historia scientiae iuris*

³ AAS 23 (1931) 271.

⁴ Str. 282—296; 359—375; 415—451.

⁵ Str. 211—333.

⁶ Podobnie również w nowym wydaniu z 1947 roku.

⁷ Str. 215—340.

*canonici*⁸ podał w zarysie historię nauki prawa kanonicznego i w ten sposób dał już trochę więcej, niż praca Kurtscheida-Wilchesa, następnie dzieła kanonistów omówił do 1943 roku łącznie; jednak i ten podręcznik po większej części ogranicza się do wyliczenia autorów i ich prac.

Historia nauki prawa kanonicznego obejmuje oczywiście szkoły i wydziały prawa na uniwersytetach, ich metody pracy naukowej oraz wzajemne wpływy, jednak ciężar gatunkowy nauki kanonicznej spoczywa przede wszystkim na nauczycielach prawa kościelnego⁹. J. F. von S c h u l t e przy ujęciu swego trzytomowego dzieła pt.: *Die Geschichte der Quellen und der Literatur des Canonischen Rechts* zapowiedział, że przestudiuje, specjalnie na uczelniach niemieckich, prace kanonistów oraz ich zasługi dla nauki prawa kanonicznego¹⁰. Niestety nie dokonał tego, podał tylko niepełny wykaz profesorów i na tym poprzestał. Dopiero w ostatnich latach historię nauki prawa kanonicznego na uniwersytecie innsbruckim¹¹ a następnie wiedeńskim¹² częściowo opracował kto inny.

Jezuici pomimo kilku ciekawych publikacji na ten temat¹³ dotychczas również nie opracowali historii nauczania tego przedmiotu w swoim zakonie.

⁸ Mechliniae-Romae 1945, str. 408—612.

⁹ „Der Schwerpunkt der canonistischen Jurisprudenz liegt für diese ganze Zeit in den Lehrern an den Universitäten...” — J. F. von S c h u l t e, *Die Geschichte der Quellen und Literatur...*, III Band, 2—3 Theil, Stuttgart 1880, str. 298.

¹⁰ II Band, Stuttgart 1877. Einleitung, str. VIII.

¹¹ G r a s s N., *Die Kirchenrechtslehrer der Innsbrucker Universität von 1671 bis zur Gegenwart*. — Veröffentlichungen des Museum Ferdinandeum, 31 Band, Innsbruck 1951, str. 157—212.

¹² P l ö c h l W. M., *Die Berufung von Georg Phillips an die Wiener Universität*. — Juristische Blätter 74 (1952) 242—243; tenże, *Das Kirchenrecht in der ältesten Studien- und Prüfungsordnung der Wiener Rechtsfakultät*. — Studia Gratiana, vol. 2, Bononiae 1954, str. 565—581.

¹³ M u s c h a r d P., *Die kanonistischen Schulen des deutschen Katholizismus im 18 Jahrhundert ausserhalb des Benediktinerordens*. — Theologische Quartalschrift 112 (1931) 350—400; C a p e l l o J. M., *Contributo della Compagnia di Gesu nel campo delle scienze giuridi-*

Jeżeli chodzi o Polskę, to nie ma dotychczas osobnego opracowania polskiej nauki prawa kanonicznego¹⁴. Polską literaturę kanoniczną pokrótce omówił w swym podręczniku biskup Adam Stanisław K r a s i ń s k i,¹⁵ następnie również prof. Edward R i t t n e r¹⁶.

Z kolei ks. Stanisław C h o d y ń s k i z 30 stron swego artykułu pt.: *Historia prawa kanonicznego i cywilnego w Polsce*¹⁷ dziejom polskiej kanonistyki poświęcił zaledwie dwie strony¹⁸.

Wreszcie piszący te słowa przed pięciu laty przygotował do druku pracę pt.: *Nauka prawa kanonicznego w Polsce w XVIII i XIX wieku. Zarys historyczny*.

che. — *Civiltà Catolica*, Anno 92 (1941), vol. II, str. 434—446; G i a c c h i O., *La Compagnia di Gesu e la scienza del diritto*. — *Jus Pontificium* 21 (1941) 368 nn.; F i s c h e r E. H., *Auf den Spuren eines grossen Dillinger Kirchenrechtslehrers und Universitätskanzlers* (Franz Xaver Schmalzgrueber). — *Festschrift zur Vierhundertjahrfeier der Universität Dillingen, Dillingen an der Donau 1949*; G r a s s N., jak wyżej; V i l l o s l a d a G. R., *Las cátedras de Derecho Canónico, Historia Eclesiástica y Liturgia en el antiguo Colegio Romano*. — *Gregorianum* 34 (1953) 573—593.

¹⁴ Obfitego materiału dostarczają poniekąd znane dzieła o literaturze polskiej F. Bentkowskiego (szczególnie tom II, w którym literaturę prawniczą opracował Jan Wincenty Bandtkie), M. Wiszniewskiego, G. Korbuta i inne, następnie prace bibliograficzne J. D. A. Janockiego, A. Jochera, K. Estreichera, A. Suligowskiego, P. Dąbkowskiego, K. Koranyiego, a przede wszystkim dwóch kanonistów: J. Bara i W. Zmarza.

¹⁵ *Prawo Kanoniczne krótko zebrane*, Wilno, str. 59—63.

¹⁶ *Prawo kościelne katolickie*, tom I, Kraków 1889², str. 79—84.

¹⁷ *Encyklopedia Kościelna X. M. Nowodworskiego*, tom XXI, Warszawa 1896, str. 235—264.

¹⁸ Tamże, str. 263—264.